

Vypracovala PhDr. Hana Synková

Autorka si jako téma vybrala z hlediska teorie i praxe poměrně složitou problematiku vzdělávání romských dětí. Otevírá svoji práci snahou vymezit hlavní možné příčiny neúspěchu romských dětí v českém vzdělávacím systému. V úvodu jsem postrádala trochu větší citlivost ohledně vymezení užívané terminologie: termíny jako „romská komunita“ nebo „sociálně vyloučené romské lokality“ byly v rámci české sociálněvědní obce kritizovány – první z nepřesnosti (Romové v České republice netvoří jednotnou „komunitu“), druhá z napomáhání etnizace vyloučených lokalit. Objevují se věty, které evokují představu dvou odlišných společností (majoritní a minoritní, naší a jejich), výjimek, které „snaží zařadit“, či představy specifické skupinové „mentality“ – viz např. „Samozřejmě i zde existují výjimky a ty tvoří nejúspěšnější rodiny, snažící se zařadit do majoritní společnosti.“ (s. 7), „ekonomický úspěch v našem typu společnosti byl pro příchodci ze slovenských osad cizí“ (s. 12), děti „automaticky reprodukuji“ vzorce chování rodičů (s. 11), „Vzdělanostní rozdíly mají do značné míry původ v různé mentalitě rodin“ (s. 24).

Autorka dělí organizace pracující v neziskovém sektoru na „romské a proromské“, přičemž její definice proromských organizací zní: „založena neromy ve prospěch romské komunity“ (s. 39). Mezi proromské organizace je řazen i Člověk v tísni, který s takto explicitním cílem založen nebyl a dokonce se snažil svoji činnost „deetnizovat“ a mluvit spíše o problematice sociálního vyloučení. Lze tomu tedy rozumět tak, že každý, kdo se zabývá Romy, je proromský? Pod romskými organizacemi jsou zmiňovány i ty, v nichž pracuje velká část neromů. Proromská sdružení mívají dle autorky problém se vstupem do romské komunity, ze stejného nedostatku však byla kritizována i elitní romská sdružení. Výše popsaný pojmový aparát a rétorika samozřejmě bývá běžnou součástí dokumentů formujících sociální politiku, mnohé pojmy autorka pouze přebírá z literatury a nejsou tedy „z její hlavy“, avšak pohled na to, jak se v těchto dokumentech konstruuje realita, by práci velmi prospěl.

Z hlediska metod práce autorka nejprve vymezuje diagram, tzv. strom problémů, kde se snaží zpřehlednit příčiny a následky současného stavu. Rozděluje faktory na vnější a vnitřní, přičemž pod vnitřními faktory se objevuje například „problém komunikace se školou“, který nenajdeme pod příčinami vnějšími, i když zde by se dal též očekávat. Strom vytvořila autorka na základě sepsání „všech negativních výroků, které jí v souvislosti s problematikou napadly“ (s.13) – tedy jednalo se i o výroky stereotypní? Na základě stromu identifikovala klíčový problém nazvaný nízká úspěšnost romských žáků. Metoda jistě pomáhá vlastnímu utřídění myšlenek, není však jasné, zda s tímto modelem autorka ještě dále pracuje a případně jej reviduje.

U polostrukturovaných rozhovorů, které autorka prováděla v souvislosti s prací v o.s. Člověk v tísni a které uvádí jako jeden z doplňkových zdrojů práce, postrádám podrobnější popis metod výzkumu. Malé využití rozhovorů s aktéry politik obecně z práce činí spíše kabinetnější analýzu dokumentů, naprosto pak chybí vlastní sledování efektů politik v terénu nebo vyjádření lidí, na které jsou tyto politiky zacíleny. Přes tento nedostatek autorka výstižně popisuje situaci v České republice, zná hlavní dokumenty i nejnovější zprávy z výzkumů a pracuje s poměrně bohatou literaturou. Na práci je jednoznačně vidět orientace autorky v problematice i to, že se tématem zabývala delší dobu.

Prameny a zprávy z výzkumů autorka častěji rovnou cituje a přebírá z nich informace, než aby je podrobila kritice. Stane se pak, že v teoretické kapitole přibližující koncepci sociálního vyloučení různé a výrazně odlišné definice spíše stojí vedle sebe. Není vidět, které z definic dává autorka přednost nebo zda jí je některá konceptualizace bližší, protože lépe odpovídá realitě v České republice nebo autorčiným teoretickým preferencím. Některé z konceptů, které se na str. 16-17 objevují pod hlavičkou teorie sociálního vyloučení, bývají spíše řazeny do teorie kultury chudoby (důraz na přítomnost, neschopnost plánovat apod.). Využívání zdrojů v práci se pohybuje spíše na úrovni čerpání s někdy obsáhlými shrnutími ze stejných pramenů (např. koncepce vyloučení od firmy Gabal analysis) bez autorčina propojujícího textu. U příkladů dobré praxe z České republiky se zdá, že jsou přejaté z literatury a propagačních materiálů, než aby to byla autorka, kdo přináší svoji originální „case study“ dobré praxe.

Co se týče návaznosti kapitol, nebylo mi zcela jasné, proč se v druhé části práce najednou objevuje situace různých romských skupin v zahraničí a proč je vybrána specificky Anglie (kde jsou romské

skupiny dosud zčásti kočovné), Španělsko a Bulharsko. Z dobrých příkladů praxe je možné se jistě poučit, není však dopodrobna diskutován fakt, že existence homogenního romského etnika (tak jak jej propagují evropské instituce), je spíše iluzí a že i v jednom státě mohou existovat skupiny, které vyžadují velmi odlišné přístupy. Neobjevuje se také větší kritika přenositelnosti politik z jednoho kontextu do druhého nebo zmínky o tom, že velká část projektů naopak úspěšných nebyla, protože došlo k podcenění faktu znalosti jednotlivých skupin a prostředí. Z literatury jsou také přejaty nepřesné citace o tom, že v západní Evropě nebyli Romové vystaveni asimilačnímu tlaku (s. 61; realita Anglie, Francie či Španělska tomu neodpovídá) nebo že mezinárodní dokumenty zmiňují Romy poprvé v roce 1969 (s. 62), ačkoli k mezinárodní spolupráci a institucionalizaci „cikánské otázky“ došlo již v letech 1907-1914 a pak i ve dvacátých letech v souvislosti se vznikem Interpolu. To jsou však jen faktografické výtky.

Závěrečná doporučení pro změnu politiky úspěšně shrnují nejnovější trendy v problematice, týkající se mnoha oblastí od financování po legislativu, s důrazem na základní systémové změny. Autorka člení svoje doporučení na různé úrovně školství a podporuje koordinaci institucí i expertů. Pokud tedy měla práce testovat schopnost vyznat se v „textech politiky“ a doporučit praktické změny, svůj cíl splnila, slabší je z hlediska práce s teoriemi a z hlediska komplexní analýzy zahrnující i aktéry politik a kritiku textů či diskursů.

Práci proto k obhajobě doporučuji a navrhuji hodnocení velmi dobře.

V Praze dne 17.6. 2009

Hana Synková